

Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету

Випуск 40
Серія:
Юриспруденція

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 326 від 04.04.2018 р.

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Міжнародного гуманітарного університету
протокол № 1 від 09.10.2019 р.

Видавнича рада:

С. В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А. Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **С. А. Андронаті**, акад. НАН України; **О. М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **М. З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р тех. наук, проф.; **М. П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **В. А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Я. В. Лупій**, народний артист України; **Г. П. Пекліна**, д-р мед. наук, проф.

Головний редактор – д-р юрид. наук, проф., член-кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України **А. Ф. Крижановський**

Редакційна колегія серії «Юриспруденція»:

К. В. Белякова, д-р юрид. наук, проф. (Польща); **В. В. Дудченко**, д-р юрид. наук, проф., Заслужений юрист України; **К. В. Горобець**, канд. юрид. наук (Нідерланди); **В. М. Дрьомін**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф.; **Т. С. Ківалова**, д-р юрид. наук, проф., Заслужений юрист України; **О. С. Кізлова**, д-р юрид. наук, проф.; **О. О. Подобний**, д-р юрид. наук, проф.; **В. О. Туляков**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф., Заслужений діяч науки і техніки; **Є. О. Харитонов**, д-р юрид. наук, проф.; **Г. І. Чанишева**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф.; **Mark Weston Janis William F.**, Starr Professor of Law (США); **Р. М. Жамієва**, канд. юрид. наук (Казахстан); **Є. М. Цибуленко**, проф. (Естонія).

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16818-5490Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет
вул. Фонтанська дорога 33, каб. 402, м. Одеса, 65009, Україна,
Телефон: +38 099 269 70 67, www.vestnik-pravo.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.
Серія: «Юриспруденція», 2019
© Міжнародний гуманітарний університет, 2019

УДК

7. Кримінальне право, кримінологія, кримінально-виконавче право

Дмитренко Н.

Дезертирство: кримінально-правовий аналіз та проблеми кваліфікації

Постановка проблеми. Військова служба – є державною службою особливого характеру, яка пов'язана із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. Збройні Сили України - це невід'ємна частина нашого суспільства. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України [1]. В сучасних реаліях життя, на фоні громадських протиріч, що різко загострюються, посилення дезінтеграційних процесів, відбувається різке падіння престижу служби в армії. Як результат - збільшується число правопорушень і злочинів, що здійснюються військовослужбовцями строкової служби з метою ухилення від проходження військової служби. Все це у сукупності призводить до зниження бойової готовності військових підрозділів, частин та створює загрозу національної та військової безпеки країни.

В основному серед ухилень від військової служби найбільш поширеними є: самовільне залишення частини або місця служби і дезертирство. У статті буде розглядатися саме дезертирство, адже сам цей злочин представляє серйозну проблему і небезпеку для суспільства і держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У різні часи питаннями військових злочинів, їх кваліфікацією, кримінально-правовою характеристикою займалися, зокрема, С.В. Албул, Х.М. Ахметшин, П.П. Богуцький, Ф.С. Бражнік, Н.В. Васильєв, Р.А. Лопухов, В.В. Лунєєв, В.П. Маслов, І.М. Мацкевич, М.І. Хавронюк, С.О. Харитонов, Г.І. Чангулі, В.М. Чхіквадзе, В.П. Шупленков, Н.І. Щегель та інші.

Мета статті полягає в здійсненні кримінально-правового аналізу дезертирства, передбаченого ст. 408 Кримінального кодексу України та в спробі автора визначити проблеми кваліфікації даного злочину.

Основні результати дослідження.

В Україні , згідно даних міністерства оборони України нараховується 9 268 дезертирів [2].

Дезертирство є одним з найтяжчих і одним з найбільш небезпечних військових злочинів, який, окрім порушення кримінально-правової заборони, порушує конституційний обов'язок громадянина України захищати Вітчизну.

Згідно ч. 1 ст. 408 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) дезертирство - це самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу [3].

Самовільним буде вважатися залишення військовослужбовцем строкової служби без дозволу командира розташування військової частини або місця служби. Якщо військовослужбовець отримав дозвіл начальника (командира), який не мав права надавати звільнення, то залишення військової частини або місця служби не буде вважатися самовільним. Відповідальність у такому випадку буде нести особа (начальник/командир), яка допустить порушення порядку звільнення.

Розглянемо більш детально, які особливості має склад злочину дезертирства.

Об'єктом дезертирства є встановлений порядок проходження військової служби. Здійснюючи дезертирство, суб'єкт намагається зовсім виключити себе з даних правовідносин, тобто усунути від порядку військової служби.

З об'єктивної сторони дезертирство може бути здійснене двома способами:

а) шляхом залишення військової частини або місця служби або

б) шляхом нез'явлення в частину або до місця служби при призначенні, перекладі, з відрядження, відпустки або лікувальної установи. Здійснюючи дезертирство, військовослужбовець протиправно виключає себе з сфери військово-службових стосунків без наміру коли-небудь повернутися до виконання обов'язків військової служби [4, с.122-124].

Злочин буде вважатися закінченим з моменту самовільного залишення частини, місця служби або нез'явлення у строк на службу з метою виключення таких правовідносин зі свого життя.

Дезертирство здійснюється з прямим умислом, у зв'язку з чим можливе приготування або замах на цей злочин. Вони можливі лише до моменту самовільного залишення військової частини або до моменту закінчення терміну явки на службу.

Приготування може мати місце за умови відшукування винним способів для безперешкодного залишення військової частини або місця служби чи приховування майбутнього свого незаконного перебування поза територією військової частини або місця служби, або в іншому умисному створенні умов для вчинення дезертирства [5, с.93] (наприклад, встановлення зв'язків з родичами і знайомими, у яких військовослужбовець має намір зупинитися після здійснення дезертирства, придбанні документів і одягу, вивченні маршруту руху і умов життя в районі передбачуваного місця перебування після залишення частини, дослідженні способів залишення частини або місця служба тощо).

Замахом на дезертирство можуть бути умисні дії, спрямовані безпосередньо на залишення військової частини або місця служби. Добровільна відмова від здійснення дезертирства також можлива тільки до моменту самовільного виходу з частини або до закінчення терміну прибуття на службу.

Якщо військовослужбовець, вчинивши дезертирство, через деякий проміжок часу змінює свій намір і вирішує повернутися на службу, то ці дії повинні розцінюватися як явка з повинною, а не добровільна відмова від здійснення дезертирства.

Суб'єкти дезертирства - військовослужбовці, що проходять військову службу:

- 1) за контрактом,
- 2) за призовом.

Дезертирство може бути здійснене при виконанні військовослужбовцем спеціальних обов'язків військової служби, (під час несення бойового чергування, служби в караулі, у складі наряду по охороні державного кордону України тощо). У такому випадку злочинні дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, як дезертирство і як порушення правил несення відповідних спеціальних служб, якщо це спричинило або могло спричинити завдання шкоди інтересам безпеки держави, законним інтересам громадян.

Суб'єктивна сторона даного злочину характеризується тільки прямим умислом, адже винний має усвідомлювати, що незаконно залишає частину, інше місце служби або не з'являється в строк на службу з метою повного ухилення від виконання обов'язків по військовій службі. Наявність цієї мети - необхідна умова для кваліфікації дій винного за ст.408 ККУ.

Під час кваліфікації дій винного можливі труднощі, адже не завжди можна зразу визначити чи був умисел прямий. Наприклад, військовослужбовець самовільно залишив військову частину з наміром бути відсутнім впродовж певного часу, а потім повернутися до виконання своїх службових обов'язків. Проте в подальшому він вирішує не повертатися на службу і зовсім ухилитися від неї. В цьому випадку його дії підлягають кваліфікації як дезертирство. У цих випадках один, менш тяжкий злочин проти порядку проходження військової служби переростає в інший, тяжчий, яке кваліфікується за ч.1.ст 408 ККУ.

Про наявність наміру на повне ухилення від військової служби можуть об'єктивно свідчити різні фактичні дані, які дозволяють зробити висновок про намір винного надійно приховати свою приналежність до військової служби. Такими фактами можуть бути: придбання правопорушником підроблених документів або цивільного одягу, щоб замаскувати своє становище військовослужбовця, проживання на нелегальному становищі, під чужим прізвищем тощо.

Склад дезертирства є традиційним злочином в рядах військовослужбовців, історія якого налічує багато десятиліть. Складом, суміжним для дезертирства є самовільне залишення частини або місця служби, проблема відмежування цих діянь один від одного має певні проблеми і продовжує залишатися такими ж гострими.

Як і у багатьох складах злочинів, відмежування досліджуваних діянь проходить за ознаками суб'єктивної сторони, що і є їх основною відмінністю. Стаття 408 ККУ тлумачить поняття дезертирства як: " самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу" [3].

Тобто, дезертирство вчиняється з метою ухилення від військової служби. Як вже зазначалося, при здійсненні даного злочину, військовослужбовець припиняє несення військової служби не маючи на те законних підстав, намагаючись повністю позбавитися військово-службових правовідносин. А у випадку самовільного залишення частини або місця служби - мета особи тимчасово припинити виконання обов'язків військової служби, і через певний термін повернутися в частину для подальшого проходження військової служби.

Дезертирство є тривалим злочином, оскільки воно відбувається впродовж тривалого періоду часу і є діянням, яке пов'язано з безперервним ігноруванням обов'язків по військовій службі. Цей злочин набуває закінченого характеру у момент залишення місця служби з намірами ухилитися від несення військової служби. Безпосередньо злочином в даному випадку є період, в який військовослужбовець по своїй волі відсутній в частині до моменту повернення або затримання уповноваженими особами. Н. Ф. Кузнецова вказує, що, будучи закінченим, такий злочин продовжує здійснюватися, при цьому розтягуючи в часі злочинний наслідок [6, с.310].

Відмінністю злочинів проти військової служби від злочинів іншого роду являється той факт, що перший випадок включає організаційну шкоду, незалежно від її наявності у складі злочину.

Частина 2 ст. 408 ККУ передбачає дезертирство військовослужбовця із зброєю. Особа, що скоює цей злочин, стає суспільно небезпечною, оскільки дезертир має можливість застосувати бойову зброю при спробі його затримання. Більше того, підвищена громадська небезпека дезертирства зі зброєю також полягає і в тому, що треті особи можуть заволодіти цією зброєю, згодом використавши її у своїх цілях.

Діяння може бути сукупністю злочинів, якщо протиправне заволодіння зброєю містить ознаки розкрадання шляхом крадіжки, грабежу, розбою, шахрайства, привласнення, вимагання або зловживання службовим становищем з наступним дезертирством, то воно кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 408 і ч. ч. 1, 2 або 3 ст. 410 ККУ.

Висновки. Отже, склад злочину дезертирства має свої особливості, особливу увагу при дослідженні складу злочину необхідно приділяти суб'єктивній стороні злочину. Щодо кваліфікації злочинів, пов'язаних з ухиленням від військової служби шляхом дезертирства, то це питання має досить дискусійний характер, оскільки методи встановлення мети ухилення від військової служби в повному об'ємі не досліджені і, наразі, носять індивідуальний характер.

Література:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ. Дата оновлення: 09.08.2019. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> (дата звернення: 16.10.2019).

2. У Міноборони назвали кількість військовослужбовців-дезертирів. *Перший український інформаційний*: веб-сайт URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/u-minoborony-nazvaly-kilkist-viiskovosluzhbovtiv-dezertyriv-184826.html> (дата звернення: 16.10.2019).

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. Дата оновлення: 25.09.2019. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.10.2019).

4. Ахметшин Х.М. Воинские преступления: учеб.пособие. Москва, 1993. 170 с.

5. Карпенко М.І. Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство: методика розслідування злочинів, передбачених ст. ст. 407, 408 Кримінального кодексу України. *Юридична наука*. 2013. №11. С. 90-111. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/jnn_2013_11_10%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/jnn_2013_11_10%20(1).pdf)

6. Кузнецова Н. Ф. Проблемы квалификации преступлений: Лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений». Москва: Городец, 2007. 450 с.

Дмитренко Н. Дезертирство: кримінально-правовий аналіз та проблеми кваліфікації

Анотація. Стаття присвячена дослідженню такого актуального злочину проти встановленого порядку несення військової служби як дезертирство. Сьогодні, ухилення від військової служби у формі дезертирства це один з найбільш поширених злочинів у Збройних силах України. Значна увага в дослідженні приділялася аналізу складу дезертирства, та відокремлення його від складу суміжних злочинів. Визначено, що особливу увагу при дослідженні складу злочину необхідно приділяти суб'єктивній стороні злочину. При здійсненні даного злочину, військовослужбовець припиняє несення військової служби не маючи на те законних підстав, намагаючись повністю позбавитися військово-службових правовідносин. Дезертирство є тривалим злочином, оскільки воно відбувається впродовж тривалого періоду часу і є діянням, яке пов'язано з безперервним ігноруванням обов'язків по військовій службі. В сучасних реаліях

існують значні проблеми кваліфікації даного виду злочину, оскільки методи встановлення мети ухилення від військової служби в повному об'ємі не досліджені і, наразі, носять індивідуальний характер.

Встановлено необхідність детального дослідження мотивів даного злочину, адже саме мотив, прямий умисел дій особи напряму впливає на подальшу кваліфікацію. Відмінністю злочинів проти військової служби від злочинів іншого роду являється той факт, що перший випадок включає організаційну шкоду, незалежно від її наявності у складі злочину.

Ключові слова: дезертирство, склад злочину, кваліфікація, прямий умисел та непрямий умисел, військові злочини, військова служба, сукупність злочинів.

Dmitrenko N. Desertion: criminal justice analysis and qualification issues

Summary. The article is devoted to the investigation of such a topical crime against the established order of military service as desertion. Today, evasion of military service in the form of desertion is one of the most common crimes in the Armed Forces of Ukraine. Much attention was paid to the analysis of the composition of desertion, and its separation from the composition of related crimes. It was determined that special attention should be paid to the subjective side of the crime when investigating the composition of the crime. In committing this crime, the serviceman ceases to carry on military service without having a legitimate reason, trying to completely dispose of his military service. Desertion is a long-term crime because it occurs over a long period of time and is an act that involves the continuous neglect of military service. In today's realities, there are significant problems with the qualification of this type of crime, since the methods of establishing the purpose of evading military service have not been fully explored and are currently individual.

The necessity of a detailed investigation of the motives of this crime is established, because it is the motive that the direct intent of the person's actions directly influences the further qualification. A distinction between crimes against military service and crimes of another kind is the fact that the first case involves organizational damage, regardless of its presence in the crime.

Key words: desertion, crime, qualification, direct intent and indirect intent, war crimes, military service, a combination of crimes.

